

אנשים

תחת שמש /

(מפרקי משרניחובסקי)

ליום פטירתו החמישי / מאת יעקב פיכמן

שאול טשרניחובסקי

בהיידלברג, כמו באודיסה, חי טשרניחובסקי חיים מלא חופניים. חי ושר, השתובב קצת, כמנהגו, אבל ידע לעבוד ולהיות רציני וגם לקיים את הפסוק: "שמה, בחור, בימי נעורייך" — חשב כמו בכל ימי חייו, כי אין דבר אחד סותר את משנהו. אכן ימים טובים היו הימים ההם, ימי היי-דלברג ולואיזנה. שם נחה עליו רוח טובה, רוח שקט ובטחה, לא ידעה ברוסיה הצארית שלטון הזדון והרשע. כאמור, לא פרק מעל עצמו עול תורה גם כאן ושקד על לימודיו באוניברסיטה, בה הכין את עצמו להיות רופא, מומחה לניתוחים; שהרי לא על השירה לבד יחיה גם המשורר. ולו גם משורר גדול כטשרניחובסקי.

אבל טוב שהיו לו גם ימים של בטלה נעימה, ימים שבהם תעה מן הבוקר ועד הערב ביערים רחבי חידים, כשהוא מקשיב לרממת הפלאים. אין קץ לשמחתו, אם יקרה לפניו בצל הסבכים צבי או עופר האיילים, או צפור צבעונית. לכל תנועה יט את אורי נה, חושב, שהנה בא צייד קדמון, אשר מפניו יחרדו פריצי-חיות, אבל לדאבונו, לא פגש ביער בלתי אשוח, שרקק נקרן או חוזית עליות-צבעים ואומנם שמח גם עליהם שמחה גדולה, כי שעשעו את נפשו תמיד כל יצור בטבע, אם גדול ואם קטן הוא — ברור כי גם גקלים כחשובים.

וכה היה מהלך ושר, עובר נח לי מים וכפרים שאננים, ונח בבי תו של איכר, או בפונדק שבקצה הכפר, אותה שעה הוא מסתכל בחייהם של האנשים העובדים בשדה ובגן. הנהגה ממראה הנעי רים והנערות, היוצאים לעת ערב במחולות מחנים, יש שהוא גם מצטרף בעצמו לרוקדים. הם מצרפים אותו בשמחה, כי היה בחור נחמד, זקוף ובעל בלורית, שהיתה מתנפנת ברוח, והוא מתאמץ לשוא להחזיקה בסדר... עתים היה יושב בירכתי הגן, מסתכל באנשי התום ובחייהם הפשוטים. ודאי היה נזכר אז ביושבי כפרו שם במיאילובקה, אשר אותה ואת אנשיה לא שכח לעולם; כי זאת סגולת המשורר, שהוא שומר כשכיות חמדה בלבו את, המראות אשר ראה בשכבר הימים.

רבים הם השירים אשר שר טשרניחובסקי בימים ההם לה-רים ולמים, לחורש וליער, את כל השירים האלה מפעמת רוח חדשה, רוח עזו וחזות נעורים מחודשים, הלא הם: "הרהורי ערב", "לנוכח הים", "בין הרים", "על המים", אבל הדברים המצוי יינים ביותר, שכתב בהיידלברג ובלוזאנו הם אידייליות "ברית מילה", "לבבות", "כחום היום" — שירת השלום עלי אדמות, בשי-רה גדולה זו גילה טשרניחובסקי, משורר הרוח, את חבתו הגדולה גם לקטני ארץ, אשר יזרעו חן על סביבם בענוות נפשם, בפש-טות חייהם — לאלה שביאליק שר עליהם: "יהי חלקי עמכם, ענווי הים", "ממעטי דברים ומ רבי חפארת". לא גיבורים ואנ-שי שם הם, כי אם טובי חן וטובי עין, ישתקף בהם העולם והיה גם הוא טהור כמולדם.

הרושם של האידיליות על הדור ועל סופריו ומשורריו היה עמוק מאוד. היה זה קצב חדש, "זוית-ראיה" חדשה, העולם הר-אה את עצמו כאן מתוך דממת לב, נתגלה רחב כמישור ירוק, ללא ספק וללא לבט. הנהגה מה שגילה המשורר: כי את דמות העולם יוצר עין האדם הרואה אותו ראייה תמה, ממושכה, בלי תי פזיזה, היה כאן מעין שתקנות לבהולים, לקולנים; נרמזו כאן שהעולם אינו קיים אלא בזכות הטוהר שמרעופות עליו לבבות כגיטל, אלמנת הרב, אפילו כדו-מסית, ערלית דברנית זו שקל-טה את ההוי היהודי על טהרתו והיא מצטערת לא פחות מן הר-

כזה היה הנער — צמא לסוד דות אלהים ומצפה לפלאות וכי שבא פעם משולח מארץ-ישראל והתאכסן בביתם והרבה לספר על ירושלים ועל צפת, על קברי רחל ועל מערת-המכפלה, הרעיש את לב הנער כל כך, שבצאתו לדרכו יצא הנער באין רואה אחי-רי עגלת האורה, על מנת לנסוע עמו, כי לא חפץ עוד להשאר בג-לות אחרי אשר שמע כי הנה זאת הארץ אשר עליה יסופר בחומש עוד ישנה שם הרחק, מעבר לים, ועוד אפשר לדרוך על אדמתה היקרה. תקפו עליו געגועיו, וא-מר לשוב לארץ הפלאים — ויע-בור עליו מה...

ואולם המשולח רק לצו חמד לו עם הנער — הסיעו כבדת ארץ מן הכפר ואחר הוריד אותו מן העגלת, אך התעקש הנער והח-ליט ללכת ברגל לארץ-ישראל, והימים ימי חורף, ימי שלג וצי-נה, הלך הנער עד שנשאר בלי כוח, וכפרי אחד מצאו בדרך והח-זירו הביתה רועד וקודח. חלה וולולה ולא קם עוד מחוליו...

כה עצוב היה סופו של הנער-החלוץ הראשון, אשר ככלות נפשו לארץ-המולדת, אמר להעפיל ול-עלות, על אף כל מכשול ופגע, על אדמתה.

והנער היה לא רק משורר, כי אם גם חוטר מצדיקי ישראל, בשמה גדולה היתה זאת, כאשר יעיד עליו אביו:

ונקלה היא משמת.

ונקרוקן נפית מקהרו...

בנער הקטן, שעליו סיפר טשר-ניחובסקי בהומור מזוקק כל כך, קננה אחת מאותן הנשמות, אשר אך הריחו את ריחה של ארץ-ישראל, לא יכלו עוד להישאר בשממת זכר.

והשמש הולך ודועך".
היה אנשי הבית סוגטים בת-מים ומקנטרים אותו על אהבתו לעופות ולפרחים, לדברים שאין בהם "תכלית" ידעתם. והוא — משויש לבו לצאת בהחבא מן "זכ-פר ולבקש בקמה את פרחי-הד-גן — פרחים קטנים ונאים אלה שחיים של שעה להם, ואך זרי-זים זוכים "לראותם", אמת היא שכוחו של וולולה לא היה גדול בלימודים. חוכמת הקריאה ניתנה לו בקושי ובקראו בספר היה "כמהלך על כלונסאות", אבל לעומת זאת היה מן הזריוזים למי-צוא פרחים, שלא רבים זכו לרי-אותם. הוריו הצטערו שנערם הק-טן אינו דומה לאחיו, שהיו סוח-רים ומוכרים חרוצים, בעוד שעי-סוקו "ביונים ובשובכים ודאגתו לכל החי המתהלך בחצר".

בנית, ידידתה, על היולול שבת ועל שנתמעטו באי בית-הכנסת, ברם, החמודה בדמויות-כפר אלה היא בלי ספק זו של וולולה הקטן, (כאידיליה "כחום היום"). נער תם וחולם שהיה בודאי דומה הרבה למשורר בעודנו נער; שה-רי כמוהו היה מלא דמיונות לא-חוב דוקא את הדברים שאחרים לא השגיחו בהם ולא נתנו את דעתם עליהם. וולולה לא היה משורר בפועל, שהרי לא היה אלא נער לומד חומש ורש"י בח-דר, אבל רוח של משורר היתה שוכנת בקרבו, אהב להתבודד בפינה ולהרהר ארוכות הרהורים נפלאים, "חובב את הגן בלילה כשחושך ונאלם. עומד ומביט ובא לידי שכחה של מנחה; משכים להסתכל בחמה בעוד בוקר רטוב בטללים, מציץ בלהבות מערב

ונקמה חבב כל חיו; דואג ל זונות אַנקורים!
יום יום עם הנץ הסקה נאספו פְּלִי הַמוֹנִים,
פָּאִים וְחוֹסְפִים מתוך כפיו פתותים וְגַרְגָּרִים,
פְּצָצְמו לא טַעַם — וְכָבֵר נַעֲנָה לְכַלְבֵי הַחֶצֶר,
פָּנָס לְחַתּוּל הַמְּנַמֵּר וְנִתְפַּשׁ בְּגַנְבַת הַחֶלֶב;
דואג לְחֶלֶדָה שֶׁשָׁגְרָה וְחֶבְתוֹ הִיתְרָה נוֹדְעַת
לְיוֹנִים, וְשׁוֹבְכִים לוֹ פְּשָׁה וְסָבִי יְסוּרִים בְּשִׁבְלֵם...

נאה במסחרם של אבא ואחיו, לא יפלא, כי היה בעיניהם כ"פגע רע" והיו נוהרים מפניו כמו מפני השוטר, וקוראים לו וולולה שוטה, למען הרעימו; אבל לבו היה לב זהב, קן חלומות, ומשהתחיל ללמוד חומש בתדר —

לא היה וולולה ילד שחיקה את מעשי אחיו, וזהו מה שמחבבו עלי-נו ביותר, וולולה — לבו הטוב, שבכל תומו לא סכל שום עוול, שום רמאות שנעשו למישהו, בין ליהודי ובין לשאינו יהודי, והוא זהיר במצוה ומתריע על כל אור-

ונקנס הנער לתוך חלומות בקיקץ, ואינו רואה אלא כל מה ששמע מכבו גַּחְרָרוֹ:
צוענים פושטים בכפר, משחזי-גרוינים, נפחים — "מצרים" הם לדיניה! ואלמות הקדה בעיניו הן אלמותיו של יוסף; ושואל למקום גן הנדון, ואיפה קאורים ותממים, ותכהן הגדול איהו? אָבִיב — ופָּלוֹ הַמִּים, וְרָאָה מִי יָם סוּף בַּמְרָאָה, גִּבְעָה פְּעִינִי הֵר סִינִי! וְאֵי דָרְךְ יְרוּשָׁלַיִם —

הנער הקטן, שעליו סיפר טשר-ניחובסקי בהומור מזוקק כל כך, קננה אחת מאותן הנשמות, אשר אך הריחו את ריחה של ארץ-ישראל, לא יכלו עוד להישאר בשממת זכר.